

Institut za uporedno pravo

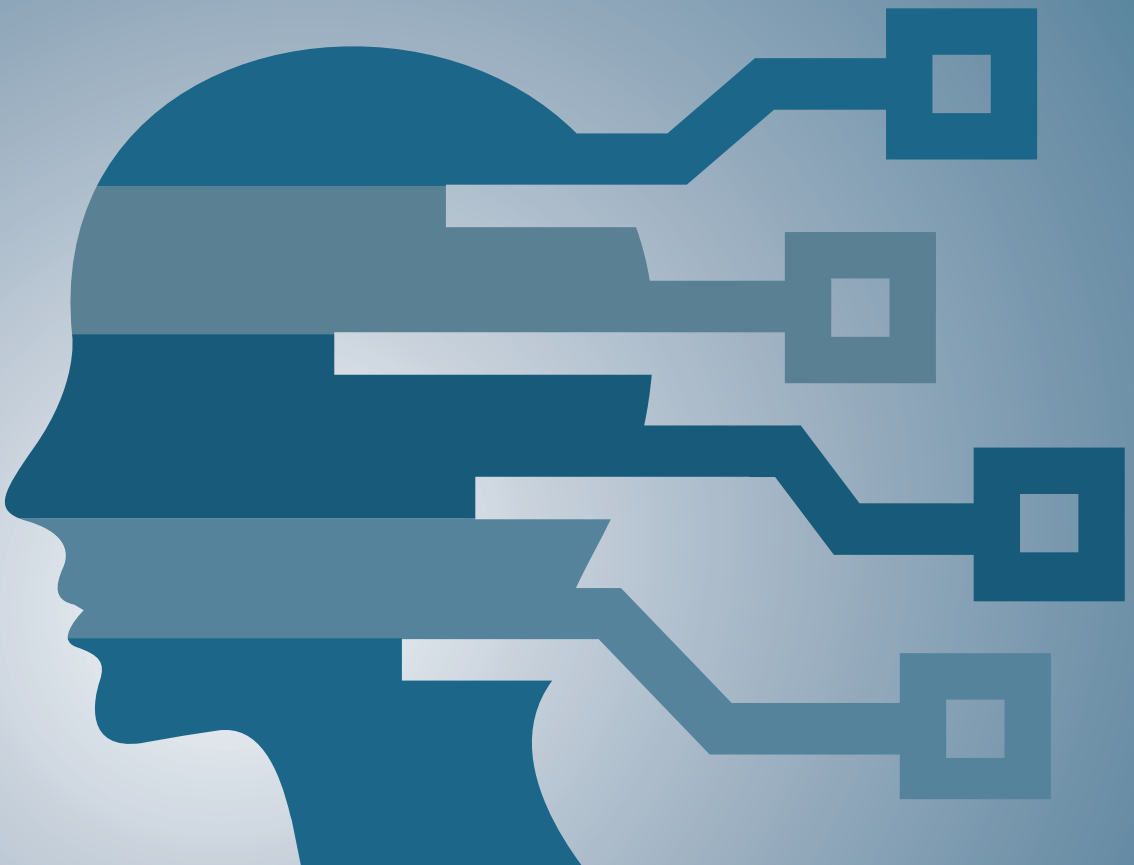

Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар
САНУ

Приредио / Edited by: Драган Прља

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Изавачи

Институт за упоредно право, Београд
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и
дигитални центар САНУ

Published by

Institute of Comparative Law, Belgrade
Serbian Academy of Sciences and Arts
Audiovisual Archive and Center for
Digitization of SASA

За издаваче

Владимир Чоловић
Радослав Зеленовић

For the Publishers

Vladimir Čolović
Radoslav Zelenović

Рецензенти

Проф. др Стеван Лилић
Проф. Иоана Васиу
Проф. др Митар Лутовац

Reviewed by

Prof. dr Stevan Lilić
Prof. Ioana Vasiu Ph. D.
Prof. dr Mitar Lutovac

Лектура и коректура

Невенка Жалац

Proofreading

Nevenka Žalac

Тираж

500

Copies

500

ISBN 978-86-80186-24-5 (ИУП)
ISBN 978-86-7025-745-0 (САНУ)

ISBN 978-86-80186-24-5 (ICL)
ISBN 978-86-7025-745-0 (SASA)

Припрема и шtamпа

Досије студио, Београд

Prepress and Printing

Dosije studio, Belgrade

ПРАВНИ АСПЕКТИ
ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ
КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ

THE LEGAL ASPECTS
OF DIGITISATION
OF CULTURAL HERITAGE

Приредио / Edited by
Драган Прља

Београд, 2017

Издавање ове књиге и одржавање научног скупа финансијски су помогли
Српска академија наука и уметности
Аудиовизуелни архив и дигитални центар САНУ
Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

© Институт за упоредно право, 2017.

Сва права задржана. Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, преснимаван или преношен било којим средством – електронским, механичким, копирањем, снимањем, или на било који други начин без претходне сагласности аутора и издавача.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР/FOREWORD	7
<i>Марио Рељановић, Драјан Прља</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ – НОРМАТИВНИ АСПЕКТИ / DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF SERBIA – NORMATIVE ASPECTS	9
<i>Ана Бајрићевић</i>	
ПРАВНИ ОКВИРИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ: МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И СТАЊЕ У СРБИЈИ / LEGAL FRAMEWORKS FOR DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE: INTERNATIONAL STANDARDS AND CONDITIONS IN SERBIA.....	23
<i>Дражен Церовић</i>	
ПРАВНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ У ЦРНОЈ ГОРИ / LEGAL ASPECTS OF DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE IN MONTENEGRO.....	35
<i>Андреј Дилићенски</i>	
СУДСКИ СЛУЧАЈЕВИ ВЕЗАНИ ЗА ДИГИТАЛИЗАЦИЈУ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ И ЊЕНА ДОСТУПНОСТ У САЈБЕР ПРОСТОРУ / COURT CASES RELATED TO THE DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE AND ITS AVAILABILITY IN CYBERSPACE	55
<i>Јелена Косић, Милош Сјанић</i>	
НАДЛЕЖНОСТИ У ПОСТУПКУ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА – УПОРЕДНОПРАВНА ИСКУСТВА / COMPETENCES OF STATE AUTHORITIES DURING CULTURAL HERITAGE'S DIGITISATION PROCEDURE – EXPERIENCES FROM THE COMPARATIVE LAW.....	69
<i>Гордана Гасми, Вања Кораћ, Сања Прља</i>	
ЕВРОПСКА УНИЈА И ДИГИТАЛИЗАЦИЈА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / EUROPEAN UNION AND DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE	83
<i>Драјан Јовашевић</i>	
ЗАШТИТА БЕЗБЕДНОСТИ ДИГИТАЛНИХ БАЗА ПОДАТАКА О КУЛТУРНОЈ БАШТИНИ СРБИЈЕ / SECURITY PROTECTION OF THE DIGITAL DATABASES OF CULTURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....	93

<i>Иза Разија Мешевих</i>	
АУТОРСКОПРАВНИ И ПРАКТИЧНИ АСПЕКТИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / COPYRIGHT ISSUES AND PRACTICAL ASPECTS REGARDING DIGITISATION OF CULTURAL HERITAGE.....	111
<i>Миодраг Савових, Данило Рончевих</i>	
ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ИЗМЕЂУ ЗАШТИТЕ АУТОРСКОГ ПРАВА И ПРАВА КОРИШЋЕЊА КУЛТУРНЕ БАШТИНЕ / DIGITISATION BETWEEN THE PROTECTION OF COPYRIGHT AND THE RIGHT TO USE CULTURAL HERITAGE.....	131
<i>Нашаша Мрвић Пејрових, Владимир Чолових</i>	
УПРАВЉАЊЕ КОЛЕКТИВНИМ ПРАВИМА И ДИГИТАЛИЗОВАНА КУЛТУРНА БАШТИНА / COLLECTIVE RIGHTS MANAGEMENT AND DIGITALIZED CULTURAL HERITAGE	147
<i>Катица Томић</i>	
ПРОБЛЕМ ОДГОВОРНОСТИ У ПРОЦЕСУ АУТЕНТИФИКАЦИЈЕ УМЈЕТНИЧКОГ ДЈЕЛА, ТРАНСПАРЕНТНОСТ И BLOCKCHAIN ТЕХНОЛОГИЈА / THE PROBLEM OF LIABILITY IN THE AUTHENTICATION OF ARTWORKS, TRANSPARENCY AND BLOCKCHAIN TECHNOLOGY	157
<i>Никола Паунович</i>	
ЗНАЧАЈ ИЗРАДЕ БАЗА ПОДАТАКА О УКРАДЕНИМ КУЛТУРНИМ ДОБРИМА У ЦИЉУ СПРЕЧАВАЊА НЕДОЗВОЉЕНЕ ТРГОВИНЕ ПРЕКО ИНТЕРНЕТА / IMPORTANCE OF CREATING DATABASES OF STOLEN CULTURAL GOODS FOR PREVENTION OF ILLICIT TRAFFICKING VIA INTERNET	169
<i>Драгана Столић, Тајјана Брзуловић Сјанисављевић</i>	
ДИГИТАЛНИ РЕПОЗИТОРИЈУМ УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ – RHAIDRA: ПРАВНИ АСПЕКТ / DIGITAL REPOSITORY OF THE UNIVERSITY OF BELGRADE – RHAIDRA: LEGAL ASPECT	181
<i>Јелена Машијашевић, Јоко Драгојловић</i>	
ДИГИТАЛНА АГЕНДА ЗА СРБИЈУ – ПРИОРИТЕТИ СТРАТЕШКИХ ДОКУМЕНАТА И ЗНАЧАЈ ЗА ОБЛАСТ КУЛТУРЕ / DIGITAL AGENDA FOR SERBIA – PRIORITIES OF STRATEGIC DOCUMENTS AND THE IMPORTANCE FOR CULTURE.....	193

ПРЕДГОВОР

Дигиталне технологије и интернет омогућили су потпуно нови ниво заштите културне баштине, као и нове облике доступности дигитализоване културне баштине у сврху забаве, образовања, истраживања и обављања разних послова у домену културе. Нове могућности, наравно, обилују и новим изазовима којима морамо да изађемо у сусрет. Ти изазови су техничке природе, организационе природе, научне природе, па и правне природе. Правно уређивање области дигитализације културне баштине у складу са савременим трендовима од изузетног је значаја за успех процеса дигитализације културне баштине. Нажалост правни аспекти дигитализације културне баштине већ су годинама запостављени, а процес дигитализације траје скоро двадесетак година. Недостатак правне литературе из области дигитализације културне баштине настојали смо да ублажимо објављивањем овог зборника радова са научне конференције одржане 19. октобра 2017. г. у Београду под називом „Правни аспекти дигитализације културне баштине“.

У овој књизи представљено је четрнаест рецензираних оригиналних научних радова који обухватају питања нормативног регулисања надлежности за дигитализацију културне баштине у Србији, земљама у региону и земљама Европске уније, питања међународних правних стандарда за дигитализацију културне баштине, питања судских случајева везаних за дигитализацију културне баштине и њену доступност у сајбер простору, питања заштите безбедности дигитализованих података, питања ауторских права и интелектуалне својине везаних за дигитализацију културне баштине, питања управљања колективним правима, питања проблема одговорности у процесу аутентификације уметничких дела, питања значаја израде база података о украденим културним добрима, као и нека друга правна питања везана за дигитализацију културне баштине. У књизи су представљени и неки примери из праксе, као што је то пример дигиталног репозиторија Универзитета у Београду – Phaidra.

Почетни корак у обједињавању знања из области правних аспеката дигитализације културне баштине је направљен, а надамо се да ће се истраживање у овој области наставити, да ће се резултати тих истраживања објављивати, и да ће у будућности дигитализацију културне баштине пратити адекватно уређена многобројна правна питања.

Београд, 2017.

Приређивач

Др Јелена Мајић-Јашевић-Обрадовић*

Др Јоко Драгојловић**

ДИГИТАЛНА АГЕНДА ЗА СРБИЈУ – ПРИОРИТЕТИ СТРАТЕШКИХ ДОКУМЕНАТА И ЗНАЧАЈ ЗА ОБЛАСТ КУЛТУРЕ

Апстракт

Пишање које се у савременом, информатичком друштву може оставити јесте на које се све начине може очувати културни идентитет, а да се при томе одржи корак са тенденцијама у развоју информационо-комуникационих технологија (ИКТ). Очување како материјалне, тако и нематеријалне културне баштине значајан је задатак садашњих, али и будућих генерација, при чему разноликост културне баштине, те експанзивни развој ИКТ захтевају од свих учесника у реализацији поменутог задатка поједино посвећен, одговоран и систематски приступ. Значајну улогу у овој области у Србији имају стручни документи. Предмет анализе у раду, у ширем контексту, јесте Дигитална агенда за Србију. Имајући у виду да је Дигитална агенда за Србију, као иницијатива Дигиталне агенде Европе за 2020. годину, дефинисана Стратегијом развоја Информационог друштва до 2020. године и Стратегијом развоја е-комуникација у Србији од 2010. до 2020. године, предмет анализе у раду, у ужем контексту, јесу дефинисани приоритетни стручних докумената, као и значај примене ИКТ у области културе. Поред реченог, свакако је значајно учинити осврт на релевантне законске одредбе, одредбе других стратегија и акционе планове у овој области.

Кључне речи: културна баштина, информационо-комуникационе технологије, Дигитална агенда за Србију, стратешки документи

1. УВОД

Једно од најзначајнијих открића у историји човечанства јесте рачунар. Бројне су му карактеристике, али као посебно значајне можемо истаћи експанзивност у развоју, ширину примене, значај за најважније сегменте и процесе друштвеног и економског живота. Рачунарска технологија постала је неминовност и потреба свих чланова друштвене заједнице.

* Ванредни професор, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, e-mail: jelena@pravni-fakultet.info.

** Доцент, Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет Привредна академија, Нови Сад, e-mail: jokodragojlovic@yahoo.com.

Како Strackbein наводи, читава цивилизација пролази кроз процес транзиције. Наиме, иако принципи информатичког доба још увек нису апсолутно и подједнако признати и познати у свим областима на светском нивоу, чињеница је да сви ми постепено, али континуирано прелазимо из индустријског доба у информатичко.¹

Сви смо свесни огромног значаја употребе рачунарске технологије у савременим друштвима и чињенице да нема области људске делатности у којој рачунари нису нашли своју примену. Општа је претпоставка да у данашњим условима живота, сваки појединац располаже основним знањима и вештинама из области информационих технологија, и да се информатичка писменост, имајући у виду брзину и степен развоја и других друштвених области, једноставно подразумева. Другим речима, не може се замислити особа која се бави чак и најобичнијим пословима, а да не поседује основно образовање о раду на рачунарима. Рачунари, а паралелно са њима и рачунарске мреже, те рачунарске системи, данас служе за убрзавање основних канцеларијских послова, али и за сложена пројектовања, базе података, комуникацију, дигитализацију, информисање, едукацију и забаву.

Захваљујући огромној моћи компјутера у меморисању и брзој обради великог броја података, аутоматизовани информациони системи постају све бројнији и готово незаменљиви део целокупног друштвеног живота свих субјеката (физичких, али и правних лица) на свим нивоима. Тако компјутер постаје свакодневни и незаобилазни део, сегмент свих сфера друштвеног живота од производње, промета, вршења услуга па до националне одбране и безбедности у најширем смислу.² Данас компјутери суверено владају најважнијим сегментима и процесима друштвеног и економског живота. Управо због тога, почетак примене компјутера у сфери производње назван је „трећом индустријском револуцијом“.³

питање које се у савременом, информатичком друштву може поставити јесте на које се све начине може очувати културни идентитет, а да се при томе одржи корак са тенденцијама у развоју информационо-комуникационих технологија (ИКТ). Очување како материјалне, тако и нематеријалне културне баштине значајан је задатак садашњих, али и будућих генерација, при чему разноликост културне баштине, те експанзивни развој ИКТ захтевају од свих учесника у реализацији поменутог задатка потпуно посвећен, одговоран и систематски приступ. Значајну улогу у овој области у Србији имају стратешки документи.

Предмет анализе у раду јесте Дигитална агенда за Србију, односно приоритети и правни аспекти стратешких докумената који је дефинишу –

1 Strackbein, Ray (2017). Survive the Transition: Industrial Age to Information Age; доступно на: <http://www.strackbein.com/index.html> (12.15.2017.).

2 Јовашевић, Драган и Хашимбеговић, Тарик (2004). Кривичноправна заштита безбедности рачунарских података. У: Зборник радова регионалног научно-стручног саветовања *Зийих-2004* (ур. Слободан Р. Петровић), ИТ вештак – Удружење судских вештака за информационе технологије, Београд, 1–9, стр. 1–2.

3 Бановић, Божидар (2002). *Обезбеђење доказа у криминалистичкој обради кривичних дела њивредној криминалистичкој обради кривичних дела њивредној криминалистичкој обради кривичних дела*, Виша школа унутрашњих послова, Београд – Земун, стр. 129–130.

Стратегије развоја Информационог друштва до 2020. године и Стратегије развоја е-комуникација у Србији од 2010 до 2020. године. Поред реченог, свакако је значајно учинити осврт на релевантне законске одредбе, одредбе других стратегија и акционе планове у овој области.

2. ТЕОРИЈСКА ОДРЕЂЕЊА

Сајбер простор је тренутно највећи ресурс информација на свету.⁴ Виртуелни простор дигиталног постојања постаје данас кључни елемент афирмације и главни гарант опстајања.⁵ Промене које је изазвала примена информационог технологија учиниле су да у први план дођу нови стратешки ресурси савременог друштва: знање и информација, као примарна основица стварања нових вредности информатичког доба у којем је подржавајућа технологија веома снажан алат приликом усмеравања рада од физичког ка менталном.⁶ Међутим, велике могућности у свим сферама друштвеног живота, које су развојем информационе технологије стављене пред човека, поред бројних, њему до тада непознатих предности, условиле су и његову изложеност новим и врло озбиљним ризицима.

Па тако, слобода мишљења и слобода изражавања, право на приватност, личан и породичан живот – сва ова права се преплићу и може се слободно рећи да се истовремено и угрожавају кроз опасности које прете корисницима рачунара и мобилних телефона, као и осталих уређаја и видова комуникације путем савремених технологија.⁷

Посебно питање о ком се у савременом, информатичком добу мора водити рачуна јесте питање примене ИКТ у области културе.

Термин култура има двоструко значење, једно које потиче из хуманистичких наука и посматра културу као интелектуални и уметнички развој, а друго, које потиче из друштвених наука, и посматра културу као квалитет и начин живота.⁸ Култура подразумева стварање општељудских вредности и по дефиницији је усмерена ка наднационалним, или боље речено, метанационалним циљевима.⁹

Последњих година, пажњу посебно окупира процес дигитализације различитих категорија културе. Наиме, у великом броју институција у Србији чувају се вредности из националне културне баштине од којих су многе вредности од великог националног и међународног значаја.

4 Прља, Драган, Рељановић, Марио и Ивановић, Звонимир (2012). *Инјернеј љраво*, Институт за упоредно право, Београд, стр. 8.

5 Тадић, Марко (2003). *Језичне тешнолојје и хрвајски језик*, Ex Libris, Zagreb, стр. 47.

6 Матијашевић, Јелена (2013). *Кривичнојравна рејулајшнва рачунарској криминалијешна*, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, стр. 4.

7 Прља, Драган и Рељановић, Марио (2009). Високотешнолошки криминал – упоредна искуства, *Сјррани љравни живој*, 3, 161–184, стр. 164.

8 Mrak, Iva (2013). Cultural goods as bearers of cultural and economic values, *Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci*, 53, 139–164, str. 140.

9 Драшкић-Вићановић, Ива (2014). Културни идентитет, национални идентитет и проблем укуса, *Arhe*, XI, 22, 47–57, стр. 47.

Дигитализација је наике створила, односно, профилисала један посебан начин живота – дигитални живот.¹⁰ Под дигитализацијом се у основи подразумева процес креирања дигиталних копија применом адекватног софтвера и у складу са препорученим форматом мета-података на међународном нивоу.

Под дигитализацијом националне културне, научне и природне баштине се подразумева свеобухватан поступак који укључује, али се не ограничава на: развој потпуних електронских каталога баштине, превођење баштине и документације из аналогне у дигиталну форму, описивање баштине, развој и повезивање програмске и физичке мреже информацио-них система о дигитализованој баштини, истраживање (дигитализоване) баштине, развој алата и инструмената, укључујући и правне, за различите врсте обраде и заштите дигитализоване баштине, дуготрајно чување дигитализоване баштине, укључујући и решавање проблема промене формата физичких носача и записа дигиталних информација, мултимедијално представљање дигитализоване баштине, обезбеђивање трајног и поузданог приступа дигитализованој грађи.¹¹

Може се рећи да је дигитализација културне баштине заправо савремени приступ у оквиру презервације материјалне и/или нематеријалне културне баштине.

Дигитализовану културну баштину чине компјутерски фондирани материјали које треба сачувати за генерације које долазе. Циљ дигитализације културне баштине јесте и омогућавање неометаног, слободног, равноправног приступа овој грађи свим корисницима.¹²

Законом о културним добрима (чл. 2)¹³ одређен је појам културног добра. Па тако, културна добра су ствари и творевине материјалне и духовне културе од општег интереса које уживају посебну заштиту утврђену овим законом. Културна добра, у зависности од физичких, уметничких, културних и историјских својстава, јесу: споменици културе, просторне културно-историјске целине, археолошка налазишта и знаменита места – непокретна културна добра; уметничко-историјска дела, архивска грађа, филмска грађа и стара и ретка књига – покретна културна добра.

Дигитализација као приступ очувању, културних добара, односно културне баштине у целини, односно културног идентитета у основи, захтева од свих учесника у реализацији поменутог задатка потпуно посвећен, одговоран и систематски приступ, јер је управо културни идентитет један од стубова носилаца формирања и очувања националног идентитета.

Пажња у даљем тексту рада биће усмерена на концепт Дигиталне агенде за Србију и приоритете стратешких докумената који дефинишу поме-

10 Гранов, Алма (2010). Дигитализација језика и развој језичких технологија у функцији дигитализације културног наслеђења, 1–3, стр. 1; <http://elibrary.matf.bg.ac.rs/bitstream/handle/123456789/2036/019%2520GRANOV.pdf?sequence=1> (13.05.2017).

11 Огњановић, Зоран (2016). Дигитализација националне баштине, Математички институт САНУ, стр. 4–5, http://www.mi.sanu.ac.rs/novi_sajt/seminars/programs/prezentacije/Zoran_Ognjanovic.pdf (15.05.2017).

12 Гранов, Алма (2010), *op. cit.*, стр. 2.

13 Закон о културним добрима, *Сл. гласник РС*, бр. 71/94, 52/2011 – др. закони и 99/2011 – др. закон.

нуту агенду, те релевантне правне оквире у којима се поменути приоритети остварују, а са циљем да се сагледају рефлексije стратешких приступа на домен културе и очувања културних вредности.

У контексту реченог, потребно је имати у виду да је дигитализација као приступ у примени ИКТ у области очувања културне баштине само почетак једног предстојећег динамичног процеса константне адаптације новим, савршенијим технологијама и скоро безграничним могућностима које ће оне доносити са собом.

3. КРАТАК ОСВРТ НА ДИГИТАЛНУ АГЕНДУ ЗА ЕВРОПУ ЗА 2020. ГОДИНУ И ДИГИТАЛНУ АГЕНДУ ЗА СРБИЈУ

„Европа 2020“ у стратегији развоја истиче три међусобно повезана приоритета: (1) одржив раст, који подразумева промовисање ресурсно ефикасније, зелене и конкурентније економије; (2) паметан раст, који значи развој друштва заснованог на знању и иновацијама; (3) инклузивни раст, који подразумева економију са високом стопом запослености, која доприноси социјалној и територијалној кохезији. Сходно томе, Европска Комисија је одредила седам водећих иницијатива које би требало да подстакну прогрес у оквиру сваке приоритетне теме.¹⁴ Дигитална агенда за Европу је друга по реду иницијатива чији је задатак убрзана примена интернета и стварање могућности искоришћавања јединственог тржишта ЕУ.

Дигитална агенда 2010–2020 за Европу покренута је 2010. године. Њена сврха је да дефинише кључну улогу коју ће имати ИКТ у реализацији планова до 2020. године.¹⁵ У оквиру Европске уније ИКТ су препознате као главни фактор утицаја на економски раст и иновативност.¹⁶ Утицај ИКТ на друштво је значајан, јер, нпр. дневно више од 250 милиона Европљана користи интернет, а готово сви Европљани поседују мобилне телефоне. ИКТ сектор учествује са 5% у европском бруто домаћем производу са тржишном вредношћу од 660 милијарди еура годишње, с тим да много више доприноси укупном расту продуктивности, тј. 20% долази директно из ИКТ сектора и 30% од ИКТ инвестиција.¹⁷

У Дигиталној Агенди Европе за 2020. годину Европска комисија је идентификовала седам најважнијих стубова овог документа, произашлих из препрека, које могу да утичу на остваривање зацртаних циљева Стратегије Европе 2020 и Дигиталне Агенде Европе. Те препреке су: фрагменти-

14 Пејановић, Радован (2014). Одрживи развој и високо образовање, *Летопис научних радова*, вол. 38, бр. 1, 5–18, стр. 7.

15 Hodžić, Amra (2014). *Pregled Strategije – Digitalna agenda za Evropu 2010–2020*, Direkcija za evropske integracije Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1–7, стр. 2.

16 Богојевић, Драган и Госпић, Наташа (2010). Дигитална агенда: Европа и Србија. У: Зборник радова са XXVIII Симпозијума о новим технологијама у поштанском и телекомуникационом саобраћају – ПосТел 2010, Саобраћајни факултет Универзитета у Београду, Београд, 95–106, стр. 95.

17 Хоџић, Амра (2014), *op. cit.*, стр. 2.

рано дигитално тржиште, недостатак интероперабилности, раст сајбер криминала и ризик од неповеререња у мреже, недостатак инвестиција у мреже, недовољни напори у истраживању и иновацијама, недостатак дигиталне писмености и знања и пропуштање могућности за адресирање друштвених изазова.¹⁸ План за решавање наведених препрека представљен је на следећој слици.

Дигитална агенда за Србију значајна је иницијатива Дигиталне агенде Европе за 2020. годину чији је циљ дефинисање улоге ИКТ и различитих аспеката примене ИКТ на простору Србије. Основно полазиште Дигиталне агенде јесте да ИКТ заузимају све важнију, ако не и најважнију улогу како у производњи и економији, тако и у свим осталим сферама живота појединаца и друштва у целини.

За циљну групу – домаћинства / појединци, подаци за 2015. годину указују на то да је 64,4% домаћинстава у Републици Србији поседовало рачунар, што чини повећање од 1,2% у односу на 2014. годину, а 4,5% у односу на 2013. годину. Највећи број домаћинстава поседовао је један рачунар (84,5%), док је два рачунара поседовало знатно мање домаћинстава (11,3%). Заступљеност рачунара у домаћинствима варирао је у зависности од територијалне целине: у Београду је износио 73,9%, у Војводини 67,0%, а у централној Србији 58,0%. Разлике се могу уочити када се упореди заступљеност рачунара у урбаном и руралном делу Србије: 71,1% наспрам 53,9%. У односу на 2014. годину, овај јаз се незнатно повећао. У прилогу томе говоре стопе раста заступљености рачунара у урбаном и руралном делу Србије. У урбаном делу Србије стопа раста била је 2,2%, док је тај раст у руралном делу Србије, у односу на 2014, износио 0,2%.¹⁹

За циљну групу – предузећа, подаци за 2015. годину указују на то да је 100% предузећа на територији Републике Србије користило рачунар у свом пословању. У 26,8% предузећа $\frac{1}{4}$ запослених лица користила је рачунар најмање једанпут недељно, док је у 36,3% предузећа 75–100% запослених користило рачунар најмање једанпут недељно. Такође, у Републици Србији, 99,1% предузећа је имао интернет прикључак.²⁰

Дигитална агенда за Србију дефинисана је Стратегијом развоја Информационог друштва до 2020. године и Стратегијом развоја е-комуникација у Србији од 2010 до 2020. године.

4. СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА ИНФОРМАЦИОНОГ ДРУШТВА ДО 2020. ГОДИНЕ

Укупне промене у свим аспектима друштва које су омогућене применом ИКТ чине развој информационог друштва. Заједно са стратегијом у

18 Богојевић, Драган и Госпић, Наташа (2010), *op. cit.*, стр. 96.

19 Ковачевић, Миладин, Павловић, Кристина и Шутић, Владимир (2015). *Употреба информационо-комуникационих технологија у Републици Србији – домаћинства/појединци и предузећа*, Републички завод за статистику, Београд, стр. 12–13.

20 *Ibid.*, стр. 78.

области телекомуникација, Стратегија развоја Информационог друштва до 2020. године²¹ чини Дигиталну агенду за Републику Србију.

Потписивањем eSEE Агенде+ за развој информационог друштва у Југоисточној Европи, Влада Републике Србије је прихватила и 2010 иницијативу као општи оквир за развој Информационог друштва. Након тога Влада је усвојила Акциони план за спровођење приоритета из „eSEE Агенда+ за развој информационог друштва у Југоисточној Европи за период 2007–2012. године“ – Сл. гласник РС, Бр. 29/09. Једна од активности предвиђена тим акционим планом је и израда Стратегије развоја Информационог друштва до 2020. године.²²

Основни циљеви Стратегије развоја Информационог друштва до 2020. године су: развој информационог друштва треба усмерити ка искоришћењу потенцијала ИКТ за повећање ефикасности рада, економски раст, већу запосленост и подизање квалитета живота свих грађана Републике Србије; Република Србија до 2020. године по показатељима развијености информационог друштва треба да достигне просек ЕУ.

Наиме, анализирајући представљене податке за 2015. и претходне године, а поводом примене ИКТ у домаћинствима и предузећима, уочава се да је посебно забрињавајући недовољан напредак у развоју интернета и е-управе у Републици Србији, што постаје још очигледније уколико се подаци из Србије упореде са подацима држава чланица ЕУ.

Према Стратегији развоја Информационог друштва до 2020. године, активности које се предузимају у циљу развоја Информационог друштва треба да буду усмерене ка приоритетима у оквиру следећих области: 1. Електронске комуникације; 2. Е-управа, е-здравство и е-правосуђе; 3. ИКТ у образовању, науци и култури; 4. Електронска трговина (е-трговина); 5. Пословни сектор ИКТ; 6. Информациона безбедност.

Приоритет Стратегије који је у склопу теме рада потребно детаљије појаснити јесте примена ИКТ у образовању, науци и култури. Наиме, према тексту Стратегије, до 2020. године све установе у области образовања, науке и културе треба да имају широкопојасни приступ нове генерације преко оптичких влакана и одговарајућу опремљеност унутар установа, што ће омогућити квалитетан приступ интернету свим запосленима и корисницима установа – ђацима, студентима, наставницима, истраживачима, члановима библиотека, посетиоцима музеја и другима. Посебни приоритети који се у оквиру групе – ИКТ у образовању, науци и култури, морају реализовати су: 3.1. академска рачунарска мрежа; 3.2. ИКТ у образовању; 3.3. истраживања и иновације у области ИКТ; 3.4. дигитални садржаји. У табели која следи, појашњени су посебни приоритети и њихови циљеви у оквиру групе – ИКТ у образовању, науци и култури.

21 Стратегија развоја Информационог друштва до 2020. године, Сл. гласник РС, бр. 51/2010.

22 Стратегија развоја Информационог друштва до 2020. године, стр. 2.

Табела 1. Посебни приоритети у оквиру групе – ИКТ у образовању, науци и култури, према Стратегији развоја Информационог друштва до 2020. године

Р. бр.	Посебни приоритети	Циљеви и појашњења
1.	Академска рачунарска мрежа	Академска рачунарска мрежа је научноистраживачка и образовна рачунарска мрежа, која обезбеђује савремене информационо-комуникационе услуге и везу са Интернетом за установе у области образовања, науке и културе.
2.	ИКТ у образовању	Неопходно је интегрисање ИКТ у све аспекте образовног процеса, са циљем ефективнијег и ефикаснијег образовања. Вештине везане за ИКТ су одлучујуће за конкурентност националних економија и повећање могућности за нове послове и запошљавање.
3.	Истраживања и иновације у области ИКТ	ИКТ представља креативну и иновативну делатност која пружа широке могућности мултидисциплинарној и мултисекторској примени технологија. У том смислу су истраживања и иновације у ИКТ изузетан механизам за креирање новог економског окружења, јачање конкурентивних капацитета и промовисање економије знања.
4.	Дигитални садржаји	<p>Културно добро је опште јавно добро и потребно је обезбедити слободан и једноставан приступ што већем делу садржаја. За језике и културе са малом популацијом од изузетног значаја је да што већи део културног блага буде слободно доступан, што се посебно односи на културна, уметничка и друга дела којима је истекао рок важности ауторских права. На тај начин се повећава видљивост и интересовање најшире јавности за културна и научна дела што доводи до подизања општег културног нивоа и видљивости културе на глобалном нивоу.</p> <p>Институције које располажу и управљају културним богатствима у свом раду требало би да користе нове, али већ проверене моделе стварања садржаја који доприносе увођењу иновативне праксе у свакодневном пословању и пруже свим грађанима услуге сређивања и презентовања садржаја који им је дат на управљање.</p> <p>Имајући у виду и међународна и домаћа искуства, треба успоставити сарадњу културних и научноистраживачких институција у областима истраживања, иновација и развоја нових решења за дигитализацију наслеђа, као и одговарајућу међуресорну координацију. Та сарадња се нарочито односи на проучавање, развој, прилагођавање и примену стандарда за дигитализацију и обраду, изградњу система заштите дигитализованог садржаја и његово дуготрајно чување укључујући решавање проблема миграције приликом појаве нових технологија, стандарда и физичких носилаца дигиталних информација.</p> <p>Стварањем предуслова за развој програма дигитализације културног историјског наслеђа стварају се услови за развој дигиталних библиотека, електронског архива и портала о културном наслеђу Републике Србије.</p> <p>Главни приоритет је да се информације о објектима од историјског, научног, уметничког, технолошког, социјалног и других садржаја дигитализују и учине доступним јавности путем Интернета.</p>

Извор: Стратегија развоја Информационог друштва до 2020. године, стр. 7–9.

Дакле, посебни приоритет Стратегије развоја Информационог друштва до 2020. године из групе ИКТ у образовању, науци и култури, под називом – Дигитални садржаји, односи се на област дигитализације културних добара. У Стратегији се наводе разлози за реализацију процеса дигитализације, потребе и циљеви, те препоруке и очекивани резултати.

Циљеве и приоритете Стратегије развоја Информационог друштва до 2020. године не можемо посматрати одвојено од следећих закона:

- Закон о електронском потпису²³ – који имплементира ЕУ прописе који уређују електронски потпис;
- Закон о електронском документу²⁴ – који уређује употребу електронског документа, као и временски жиг. Чланом 2 овог закона одређено је да електронски документ представља скуп података састављен од слова, бројева, симбола, графичких, звучних и видео записа садржаних у поднеску, писмену, решењу, исправи или било ком другом акту који сачине правна и физичка лица или органи власти ради коришћења у правном промету или у управном, судском или другом поступку пред органима власти, ако је електронски израђен, дигитализован, послат, примљен, сачуван или архивиран на електронском, магнетном, оптичком или другом медију. Чланом 3 одређено је да је дигитализација преношење докумената из других облика у електронски облик. Чланом 5 пак одређено је да се електронски документ израђује применом било које доступне и употребљиве информационо-комуникационе технологије, те да се електронски документ који представља архивску грађу израђује у стандардизованим форматима који задовољавају потребе трајног архивирања. Електронски документ који је настао дигитализацијом изворног документа чија форма није електронска, сматра се копијом изворног документа;
- Закон о електронској трговини²⁵ – који уређује услове и начине пружања услуга информационог друштва;
- Закон о заштити података о личности²⁶ – који уређује услове за прикупљање и обраду података о личности, права лица и заштита права лица чији се подаци прикупљају и обрађују, ограничења заштите података о личности, те поступак пред надлежним органом;
- Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу и Закон о потврђивању Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу²⁷ који се односи на инкриминацију дела расистичке и ксенофобичне природе извршених преко рачунарских система;

23 Закон о електронском потпису, *Сл. гласник РС*, бр. 135/04.

24 Закон о електронском документу, *Сл. гласник РС*, бр. 51/09.

25 Закон о електронској трговини, *Сл. гласник РС*, бр. 41/2009 и 95/2013.

26 Закон о заштити података о личности, *Сл. гласник РС*, бр. 97/2008, 104/2009 – др. закон, 68/2012 – одлука УС и 107/2012.

27 Закон о потврђивању Конвенције о високотехнолошком криминалу и Закон о потврђивању Додатног протокола уз Конвенцију о високотехнолошком криминалу, *Сл. гласник РС*, бр. 19/09.

- Закон о електронским комуникацијама²⁸ – који уређује услове и начине за обављање делатности у области електронских комуникација; надлежности државних органа у области електронских комуникација, и друга релевантна питања.

5. СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА Е-КОМУНИКАЦИЈА У СРБИЈИ ОД 2010 ДО 2020. ГОДИНЕ

Стратегија развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године²⁹ има велики стратешки значај и треба да постави главне правце и циљеве успешног развоја електронских комуникација у Републици Србији.

Све анализе показују да су електронске комуникације интегрални део свих сектора привреде и један од основних фактора не само економског, већ и друштвеног развоја. Преглед стања електронских комуникација, као значајног економског и социјалног покретача, односно доступност различитих облика комуникације и сервиса, представљају један од врло битних индикатора развијености друштва.³⁰ Из текста стратегије може се извести закључак о постојању општих непосредних и посредних приоритета. Наведени приоритети су у наставку приказани табеларно.

Табела 2. Приоритетни Сврхететје развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године

Р. бр.	Непосредни приоритети	Посредни приоритети
1	Идентификација постојећег стања у држави	Остваривање пораста укупне вредности индекса конкурентности Републике Србије
2	Указивање на препреке развоја електронских комуникација	Обезбеђивање доступности инфраструктури електронских комуникација
3	Дефинисање мера којима ће се омогућити примена нових технологија	Проширивање скупа услуга које се могу наћи у понуди како резиденцијалним тако и пословним корисницима
4	Унапређење е-комуникација, одређивањем основних активности које би требало предузети како би се остварили циљеви политике развоја електронских комуникација до 2020. Године	
5	Дефинисање јасне и транспарентне политике у области електронских комуникација	

Извор: Анализа аутора на основу текста Стратегије развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године, стр. 1–2.

28 Закон о електронским комуникацијама, *Сл. гласник РС*, бр. 44/2010, 60/2013 – одлука УС и 62/2014.

29 Стратегија развоја електронских комуникација у Републици Србији од 2010. до 2020. године, *Сл. гласник РС*, бр. 68/2010.

30 *Ibid.*, стр. 1.

Законски оквир релевантан за развој електронских комуникација у Републици Србији јесу следећи прописи:

- Закон о електронским комуникацијама;
- Закон о радиодифузији³¹ – који уређује услове и начин обављања радиодифузне делатности, у складу са међународним конвенцијама и стандардима, оснивање Републичке радиодифузне агенције, као и установе јавног радиодифузног сервиса, утврђивање услова и поступак за издавање дозвола за емитовање радио и телевизијског програма, уређивање и других питања од значаја за област радиодифузије;
- Закон о планирању и изградњи³² – који уређује услове и начин уређења простора, уређивање и коришћење грађевинског земљишта и изградњу објеката, укључујући и телекомуникационе објекте;
- Закон о заштити животне средине³³ – који уређује интегрални систем заштите животне средине;
- Закон о заштити од нејонизујућих зрачења³⁴ – који уређује услове и мере заштите здравља људи и заштите животне средине од штетног дејства нејонизујућих зрачења у коришћењу извора нејонизујућих зрачења;
- Закон о електронском потпису;
- Закон о електронском документу;
- Закон о општем управном поступку;³⁵
- Закон о управним споровима.³⁶

6. ДРУГИ СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТИ ОД ЗНАЧАЈА ЗА ДИГИТАЛНУ АГЕНДУ СРБИЈЕ

У оквиру анализе стратешких докумената и правних оквира релевантних за Дигиталну агенду Србије, ваља поменути још две стратегије. То су: Стратегија развоја широкопојасних мрежа и сервиса у Републици Србији

31 Закон о радиодифузији, *Сл. гласник РС*, бр. 42/02, 97/04, 76/05, 79/05, 62/06, 85/06, 86/06 и 41/09.

32 Закон о планирању и изградњи, *Сл. гласник РС*, бр. 72/2009, 81/2009 – испр., 64/2010 – одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – одлука УС, 50/2013 – одлука УС, 98/2013 – одлука УС, 132/2014 и 145/2014.

33 Закон о заштити животне средине, *Сл. гласник РС*, бр. 135/2004, 36/2009, 36/2009 – др. закон, 72/2009 – др. закон, 43/2011 – одлука УС и 14/2016.

34 Закон о заштити од нејонизујућих зрачења, *Сл. гласник РС*, бр. 36/09.

35 Закон о општем управном поступку, *Сл. лист СРЈ*, бр. 33/97 и 31/01 и *Сл. гласник РС*, бр. 30/10.

36 Закон о управним споровима, *Сл. гласник РС*, бр. 111/09.

до 2016. године³⁷ и Стратегија за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији.³⁸

Како је Стратегијом развоја широкопојасних мрежа и сервиса у Републици Србији до 2016. године дефинисано, широкопојасне приступне мреже представљају платформу која може да омогући сервисе који захтевају бржу размену информација. Улагање у област широкопојасног приступа директно утиче на раст бруто друштвеног производа, конкурентност свих сектора привреде и унапређење квалитета живота грађана. Развој широкопојасних мрежа и сервиса мора бити управљан тржиштем, док је улога државе да обезбеди добре и повољне услове за пословање широм земље.

Стратегијом за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији утврђују се основне стратешке смернице за увођење дигиталног и гашење аналогног телевизијског и радио програма у Републици Србији, којим ће се на адекватан начин остварити основни национални интерес у области увођења и развоја дигиталних електронских комуникација.

Законски оквир обе стратегије, дат је у табели која следи.

Табела 3. *Закони релевантни за Стратегију развоја широкопојасних мрежа и сервиса у Републици Србији до 2016. године и Стратегију за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији*

Стратегија развоја широкопојасних мрежа и сервиса у Републици Србији до 2016. године	Стратегија за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији
Закон о електронским комуникацијама	Закон о електронским комуникацијама
	Закон о радиодифузији
	Закон о јавном информисању и медијима ³⁹

Извори: Стратегија развоја широкопојасних мрежа и сервиса у Републици Србији до 2016. године, стр. 2; Стратегија за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији, стр. 9–10.

- 37 Стратегија развоја широкопојасних мрежа и сервиса у Републици Србији до 2016. године, *Сл. гласник РС*, бр. 81/2014.
- 38 Стратегија за прелазак са аналогног на дигитално емитовање радио и телевизијског програма у Републици Србији, *Сл. гласник РС*, бр. 52/2009, 18/2012 и 26/2013.
- 39 Закон о јавном информисању и медијима, *Сл. гласник РС*, бр. 83/2014, 58/2015 и 12/2016 – аутентично тумачење.

7. ЗАКЉУЧАК

Последње две деценије обележио је убрзани развој високих технологија, у које спадају и ИКТ, што је условило бројне промене у начину живота и рада људи, али и промене у начину функционисања правних лица. Дигитализација у области културе је неминовност и неопходност, имајући у виду широку примену ИКТ у свим областима од суштинског значаја за функционисање савременог друштва. Како Шојат-Бикић наводи „феномен дигиталности утиче на све облике докумената, од фотографија, звучних и видео записа, телевизијских програма до научних база података. Нова дела настају у изворном дигиталном облику, а физичке збирке архива, књижница и музеја се дигитализују како би биле доступне корисницима у глобалном мрежном окружењу. Културна баштина је сувише важна да би постојала само у свом изворном облику. Њеном дигитализацијом мења се и однос према баштини, а установе које по природи свога деловања комуницирају с корисницима, деле своје знање са заједницом“⁴⁰.

Регулаторни оквир дигитализације културне баштине у Србији налази се у кровном документу у овој области, под називом – Дигитална агенда за Србију, као значајној иницијативи Дигиталне агенде за Европу за 2020. годину. Дигитална агенда за Србију дефинисана је са два стратешка документа: Стратегијом развоја Информационог друштва до 2020. године и Стратегијом развоја е-комуникација у Србији од 2010. до 2020. године, али се не може посматрати одвојено од других стратегија битних за област дигитализације, те корпуса закона и подзаконских аката који детаљно уређују поједина питања релевантна за ову област.

У раду су анализирани приоритети наведених стратегија, при чему се нарочито за тему дигитализације културне баштине издваја приоритет примене ИКТ у образовању, науци и култури Стратегије развоја Информационог друштва до 2020. године, те посебни приоритет у овој области под називом дигитални садржаји.

У раду је учињен и осврт на законе релевантне за сваку стратегију непосредно, а самим тим релевантне и за поједине аспекте дигитализације културне баштине у Републици Србији.

Како је већ у раду поменуто, дигитализација културне баштине је процес, у коме је регулаторни оквир само полазна основа за све активности које се имају предузети у том процесу, а које се у својој основи концентришу око примене адекватне методологије, међународних стандарда, размене искустава и знања, те сарадње између држава, а у циљу знатног олакшања и убрзања процеса дигитализације, те одговора на садашње и будуће изазове које пред нас ставља савремено друштво.

40 Шојат-Бикић, Мaja (2013). *Modeliranje digitalnih zbirki i digitalnih proizvoda: sadržajno-korisnički aspekt komuniciranja kulturne baštine u digitalnom obliku*, Музејски документацијски центар, Загреб, стр. 17.

Jelena Matijašević-Obradović, PhD

Associate Professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary,
University Business Academy, Novi Sad

Joko Dragojlović, PhD

Assistant Professor, Faculty of Law for Commerce and Judiciary,
University Business Academy, Novi Sad

DIGITAL AGENDA FOR SERBIA – PRIORITIES OF STRATEGIC DOCUMENTS AND THE IMPORTANCE FOR CULTURE

Summary

The question that can be posed in a modern, information society is about the ways to preserve the cultural identity, while at the same time keeping up with trends in the development of information and communication technologies (ICT). The preservation of both material and intangible cultural heritage is an important task of present and future generations, where the diversity of cultural heritage and the expansive development of ICT require of all participants in the realization of the mentioned task, completely dedicated, responsible and systematic approach. Significant role in this area in Serbia has strategic documents. The subject of analysis in a paper, in a wider context, is the Digital Agenda for Serbia. Bearing in mind that the Digital Agenda for Serbia, as an initiative of the Digital Agenda for Europe for 2020, is defined by the Strategy for the Development of the Information Society until 2020 and the Strategy for the Development of e-Communications in Serbia from 2010 to 2020, the subject of the analysis in paper, in the narrow context, is the priorities of strategic documents which are defined, as well as the importance of applying ICT in the field of culture. In addition, it is certainly important to make a review of the relevant legal provisions, the provisions of other strategies and action plans in this area.

Key words: Cultural heritage, Information and Communication Technologies, Digital Agenda for Serbia, strategic documents